

УДК 332.142

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-5-21>**Волкова Н.В.***кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки
та міжнародних економічних відносин
Полтавської державної аграрної академії***Ващенко В.В.***студент
Полтавської державної аграрної академії***Романенко С.В.***студент
Полтавської державної аграрної академії***Volkova Nelia***PhD in Economics, Senior Lecturer
at the Department of Enterprise Economics
Poltava State Agrarian Academy***Vashhenko Valerija***Student
Poltava State Agrarian Academy***Romanenko Stanislav***Student
Poltava State Agrarian Academy*

РЕСУРСИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

RESOURCES OF AGRARIAN ENTERPRISES AND THEIR CLASSIFICATION

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено дослідження поняття ресурсів аграрного підприємства. Проаналізовано наукові публікації з питань ресурсів і ресурсного використання. Відсутність єдності точок зору щодо пояснення науковцями сутності та змісту ресурсів підприємств зумовлює необхідність поглиблення досліджень їх сутнісних характеристик та структуризації. На основі цього узагальнено наукові підходи до трактування сутності категорії «ресурси підприємства» і запропоновано їх уточнення. З'ясовано, що ресурси підприємства можна трактувати як сукупність наявних засобів і можливостей, які задіяні в процесі створення продукції, товарів і послуг на підприємстві. Подано класифікацію ресурсів аграрних підприємств на основі узагальнення підходів вітчизняних за зарубіжних учених. Відзначено важливість дослідження ресурсів для ефективного функціонування аграрних підприємств.

Ключові слова: ресурси, підприємство, ресурси аграрного підприємства, ресурсовикористання, класифікація ресурсів.

АННОТАЦИЯ

В статье проведено исследование понятия ресурсов аграрного предприятия. Проанализированы научные публикации по вопросам ресурсов и ресурсного использования. Отсутствие единства точек зрения относительно объяснения учеными сущности и содержания ресурсов предприятий вызывает необходимость углубления исследований их существенных характеристик и структуризации. На основе этого обобщены научные подходы к трактовке сущности категории «ресурсы предприятия» и предложено их уточнение. Выяснено, что ресурсы предприятия можно трактовать как совокупность имеющихся средств и возможностей, которые задействованы в процессе создания продукции, товаров и услуг на предприятии. Представлена классификация ресурсов аграрных предприятий на основе обобщения подходов отечественных зарубежных ученых. Отмечена важность исследования ресурсов для эффективного функционирования аграрных предприятий.

Ключевые слова: ресурсы, предприятие, ресурсы аграрного предприятия, ресурсоиспользование, классификация ресурсов.

ANNOTATION

One of the main tasks of the effective operation of an enterprise in a market environment is to ensure optimal use of resources that differ in content, features, and directions of use, social and economic importance for meeting the needs of the enterprise and consumers. Because, it is the consumption of resources, shaping the cost of goods and products, that is the main constraint on profits and, at the same time, the main factor affecting the performance of the enterprise, its efficiency. The purpose of this article is to substantiate theoretical aspects of resources of agrarian enterprises, to present their extended classification with the identification of possible elements. Having conducted research and analysis of scientific publications, articles, textbooks, and manuals of Ukrainian and foreign scientific experts, it was determined that there is no single definition to the essence of the concept of resources of the agrarian enterprise. Scholars do not have a single point of view on explaining the nature and content of enterprises' resources that determine the need to deepen studies of their essential characteristics and structuring. On this basis, scientific approaches to the interpretation of the essence of the category "enterprise resources" are generalized and their clarifications are proposed. It is found out that enterprise resources can be interpreted as a set of available resources and capabilities involved in the process of creating products, goods, and services at the enterprise. Significant differences are found in the classification of types of enterprise resources: the number of elements in the composition varies from two to eight. Therefore, the structuring of resources of agricultural enterprises based on a generalization of approaches of domestic and foreign scientists is presented and includes the following types: natural, material, labour, financial, and information, because they provide the maximum effect in the activity of the enterprise. The characteristics of each type of resources and their value in the performance of the agricultural enterprise are presented. The importance of the

study of resources for the effective operation of agricultural enterprises is noted. The practical importance of the obtained results is that they can be used in making managerial decisions regarding the formation of the resource potential of the enterprise and ensuring the efficiency of its mechanism of functioning.

Key words: resources, enterprise, resources of agrarian enterprise, resource use, classification of resources.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні умови функціонування вітчизняних аграрних підприємств вимагають детального та всебічного дослідження господарського механізму управління й як одного з пріоритетних напрямів – управління ефективністю використання ресурсів. Саме динамічні та систематичні зміни в економічній ситуації, постійне зростання рівня конкуренції між підприємствами на ринках ресурсів та збуту готової продукції зумовлюють актуальність вивчення проблеми управління економічними ресурсами.

Динамізм змін у зовнішньому середовищі призводить до того, що використання традиційних методів аналізу та оцінки рівня використання кожного з видів ресурсів, наявних на підприємстві, не може задовольнити потреби ефективного управління діяльністю аграрних підприємств. Це зумовлює необхідність застосування комплексного аналізу ресурсів та ефективності їх використання для оцінки кінцевих результатів діяльності підприємства.

Не менш важливою є класифікація ресурсів, адже для ефективного функціонування кожне аграрне підприємство у своєму арсеналі повинне мати всі необхідні ресурси, які дадуть змогу мати переваги перед конкурентами та досягти стратегічних цілей із найменшими витратами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Вагомий внесок у розроблення теоретичних і прикладних проблем ресурсовикористання зробили такі українські й зарубіжні науковці: В.Г. Андрійчук, О.В. Калініченко, О.Д. Дивнич, Н.М. Бондар, А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба, В.В. Кулішов, І.М. Ткач, М.Ф. Маланчук, Т.С. Гладири, І.В. Ковальчук, О.М. Боженко, Д. Рікардо, Дж. Мілля, Т. Мальтус, Дж. Барні, Б. Вернерфельт, Д. Тіс, Р. Грант, П. Блау та ін.

Проте, незважаючи на вагомий внесок і практичну значущість праць провідних учених, про-

довження досліджень щодо класифікації ресурсів та ефективного їх використання має велике теоретичне і практичне значення з огляду на багатоаспектність і актуальність цих питань.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є визначення сутності ресурсів аграрних підприємств, подання їх розширеної класифікації з визначенням можливих елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Темпи виробництва в аграрних підприємствах, як правило, визначаються станом ресурсів загалом і рівнем забезпеченості, якісним складом та їх раціональним співвідношенням зокрема.

У Радянській енциклопедії ресурси (від франц. *ressource* – допоміжний засіб) трактують як цінності, засоби, можливості, грошові засоби, джерела засобів доходів [1], які є чинником внутрішніх резервів економічного розвитку організації за умови їх ефективного використання, що дає змогу забезпечити не тільки потреби організації, а й потреби суспільства.

Слід зазначити, що економічна довідкова література наводить різні трактування досліджуваного поняття. Наведемо деякі з них (табл. 1).

Таким чином, можна стверджувати, що не існує єдиної думки про визначення поняття «ресурси підприємства». На нашу думку, ресурси підприємства варто розглядати як сукупність наявних засобів і можливостей, які задіяні в процесі створення продукції, товарів і послуг на підприємстві.

У науковій літературі немає однозначної думки й щодо структури ресурсів. Нині розподіл ресурсів на окремі види (групи) здійснюється за різними класифікаційними ознаками: за їх походженням, економічною значущістю і роллю в системі суспільного виробництва, напрямками і формами господарського використання, кількісними та якісними характеристиками, особливостями тощо. Наукове розуміння походження, призначення, характеристик різних видів ресурсів дасть змогу правильніше враховувати роль і місце тієї чи іншої групи у процесі суспільного виробництва, дефіцитність, особливості їх відтворення та забезпечення ефективності використання [7].

Традиційною є думка, що класифікація – це спосіб упорядкування у деяку схему множини

Таблиця 1

Трактування понять «ресурси», «ресурси підприємства» в економічній літературі

Автор	Трактування
І.М. Ткач, М.Ф. Маланчук [3]	Ресурс (з фр. <i>ressource</i> – засіб, спосіб, дані) – це все, що необхідно людині (фізичній особі) і організації для досягнення мети, задоволення власних потреб та потреб суб'єктів або об'єктів зовнішнього середовища.
В.В. Кулішов [4]	Ресурси підприємства – це сукупність тих природних, соціальних і духовних сил, що можуть бути використані у процесі створення товарів, послуг та інших цінностей.
В.А. Коноплінська [5]	Ресурси – усі засоби, запаси, можливості, джерела чого-небудь, включаючи природні, інтелектуальні і технологічні, які можуть бути застосовані в господарській діяльності.
С.І. Терещенко [6]	Ресурси підприємства – це сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, які прямо чи опосередковано беруть участь у виробничому процесі.

об'єктів за ступенем їх подібності так, щоб вона відображала деяку закономірність («суть», «закон»), якому підпорядковуються ці об'єкти [3].

Так, Т.С. Гладир класифікує ресурси підприємства на вісім груп: природні, матеріальні, трудові, фінансові, нематеріальні, інформаційні ресурси, час як ресурс підприємства та аутсорсинг [8]. Розглянемо більш детально наведені групи ресурсів:

- природні – принципово придатні для застосування у виробництві природні сили і речовини, серед яких розрізняють невичерпні і вичерпні (а в останніх – поновлювані й неповновлювані);

- матеріальні – всі створені людиною «рукотворні» засоби виробництва (які, таким чином, самі є результатом виробництва);

- трудові – населення в працездатному віці, яке в «ресурсному» аспекті зазвичай оцінюють за трьома параметрами: соціально-демографічним, професійно-кваліфікаційним та культурно-освітнім;

- фінансові – це кошти, що перебувають у розпорядженні підприємств і призначені для виконання ними певних фінансових зобов'язань;

- нематеріальні ресурси – це частина потенціалу підприємства, яка дає економічну вигоду протягом тривалого періоду та має нематеріальну основу отримання доходів, до яких належать об'єкти промислової та інтелектуальної власності, а також інші ресурси нематеріального походження;

- інформаційні ресурси. Інформація набуває характеру товару та перетворюється на об'єкт дослідження. Вона має низку специфічних властивостей: не втрачається в процесі використання, розширення її споживання практично не має обмеження; вона має високу ресурсозберігаючу здатність. Таким чином, інформація фактично визнається елементом виробництва

і є невід'ємною складовою частиною економічного потенціалу підприємства;

- час як ресурс підприємства відіграє важливу роль в організації діяльності підприємства та може виступати перевагою перед конкурентами;

- аутсорсинг – передача організацією на підставі договору певних бізнес-процесів або виробничих функцій на обслуговування іншій компанії, що спеціалізується у відповідній сфері [8].

І. Ткач та М. Маланчук пропонують класифікувати ресурси за трьома видами: матеріальними, людськими (трудовими) і фінансовими [3]. Розглянемо ознаки класифікації ресурсів на рис. 1.

І.В. Ковальчук поділяє економічні ресурси на дві великі групи:

- матеріальні – земля (блага природи) і капітал (виготовлені виробничі знаряддя, що є результатом попередньої праці);

- людські – праця та підприємницький хист [9].

На думку автора, найбільш оптимальним є традиційне уявлення про класифікацію ресурсів підприємства, яка виділяє такі види: природні, матеріальні, трудові, фінансові та інформаційні ресурси, які показані на рис. 2.

Розглянемо більш детально представлені вище види ресурсів аграрного підприємства.

Природні ресурси є основою матеріального і духовного виробництва. Від характеру і рівня ефективності використання землі залежать розвиток продуктивних сил, масштаби виробництва і матеріальне благополуччя народу.

Одним із пріоритетних елементів природних ресурсів для аграрного підприємства є земля, тому питання її ефективного використання завжди були на межі дискусії точок зору з екології, економіки, ресурсозбереження, охорони навколишнього середовища тощо. Сьогодні ця проблематика є достатньо розгалуженою, але багато питань (ефективність, оцінка ефективності, впровадження енергозберігаючих технологій

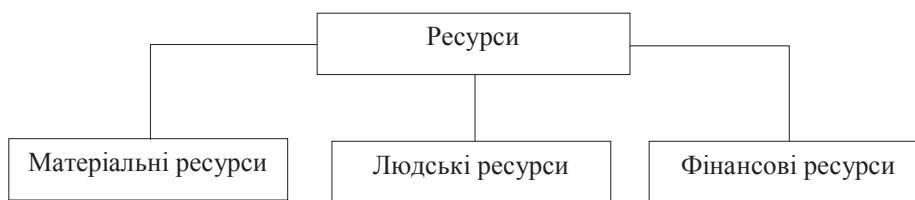

Рис. 1. Ознаки класифікації ресурсів

Джерело: [3]

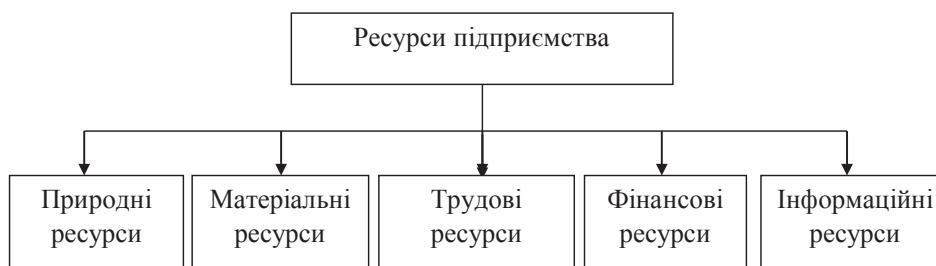

Рис. 2. Класифікація ресурсів аграрного підприємства

Джерело: [10]

земельних ресурсів) потребують подальшого доопрацювання. Під час визначення ефективності використання землі необхідно враховувати структуру та якість сільськогосподарських угідь. Це дає змогу об'єктивно оцінювати результати господарської діяльності аграрних товаровиробників.

Матеріальні ресурси поділяються на основний капітал (основні засоби) та оборотний капітал (оборотні засоби).

До основного капіталу належать будинки, споруди, робочі машини й устаткування, інвентар, транспортні засоби тощо. Основні засоби беруть участь не в одному, а в декількох кругообігах господарських засобів.

До оборотного капіталу належать виробничі запаси (сировина, матеріали, паливо, запасні частини), незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, готові вироби, грошові кошти в розрахунках [9].

Важливим напрямом підвищення ефективності використання основних засобів є зменшення кількості недіючого устаткування, виведення з експлуатації зайвого та швидке залучення у виробництво невстановленого устаткування, скорочення строків ремонту обладнання, зниження простоїв, модернізація діючого устаткування, машин та механізмів, установлення оптимального режиму їх роботи, розвиток матеріальної зацікавленості працівників, що сприяє підвищенню ефективності виробництва [13].

Рациональне та економічне використання оборотного капіталу – одне з найважливіших завдань підприємства. Чим ефективніше використовуються сировина, матеріали, паливо, енергія, тим менше їх витрачається на виготовлення певної кількості продукції, тобто створюється можливість збільшити обсяги виробництва, що у цілому підвищує його ефективність [13].

У гармонійному функціонуванні підприємства значне місце посідають фінансові ресурси, які відіграють важливу роль у розвитку господарської діяльності, відновленні основних фондів, оплаті праці і соціальних заходах. Визначення оптимальної потреби у фінансових ресурсах здійснює значний вплив на ефективне функціонування підприємства [10].

Ефективність використання трудових ресурсів у підприємстві характеризуються зміною продуктивності праці, результативного показника роботи підприємства, в якому відбиваються як позитивні боки роботи, так і всі його недоліки

Трудові ресурси підприємства відіграють провідну роль у розв'язанні науково-технічних, організаційних і економічних завдань щодо дослідження поставлених результатів господарювання. Рівень забезпеченості підприємства робочою силою і її рациональне використання значною мірою визначає організаційно-технічний рівень виробництва, ступінь використання техніки та технології, предметів праці.

Від ефективності використання трудових ресурсів у процесі виробництва багато в чому залежать показники обсягу виробництва про-

дукції, її собівартість, якість, тому аналіз використання трудових ресурсів є важливим розділом системи комплексного економічного аналізу діяльності підприємства [10].

Інформаційні ресурси – це знання та інформація, які виникають у практичній діяльності підприємства, а також у компонентах зовнішнього оточення, що з ним пов'язані. Практика розвитку інформаційних технологій, процеси глобалізації систем управління, у тому числі й матеріальних ресурсів, призводять до необхідності створення нових систем управління, таких як ERP, інтегрованої системи на базі інформаційних технологій, яка використовується для управління внутрішніми і зовнішніми ресурсами підприємства (фінансовими, матеріально-технічними, трудовими, активами підприємства). Отже, інформаційні ресурси розглядаються з погляду інформаційного забезпечення системи управління, поєднуючи в собі, таким чином, усі інші види ресурсів [10].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, проведене дослідження щодо сутності ресурсів аграрних підприємств дало змогу розглядати ресурси як сукупність наявних засобів і можливостей, які задіяні в процесі створення продукції, товарів та послуг на підприємстві. Виходячи з властивостей, притаманних ресурсам аграрних підприємств, проведено їх класифікацію за показниками формування і використання; даний поділ дасть змогу вибирати оптимальний рівень використання та ефективно ними управляти.

Уточнення сутності та структури ресурсів аграрних підприємств дає можливість підвищити обґрунтованість управлінських рішень щодо формування ресурсного потенціалу підприємства та забезпечення ефективності його функціонування, що буде предметом подальших досліджень авторів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пуйо Г.І., Паулик А.Я. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «ресурси підприємства». *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. № 18(13). С. 240-246.
2. Советский энциклопедический словарь. Москва : Сов. энциклопедия, 1983. 1118 с.
3. Ткач І.М., Маланчук М.Ф. Сучасні підходи до поняття та класифікації ресурсів і ресурсного забезпечення. *Соціальний розвиток і безпека*. 2017. Вип. 1(1). С. 69-83.
4. Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практика : навчальний посібник. Київ : Ніка-Центр, Ельга, 2004. 216 с.
5. Конопільська В.А. Економічний тлумачно-термінологічний словник. Київ : КНТ, 2007. 580 с.
6. Терещенко С.І. Ресурсний потенціал підприємства: функції та структура. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2012. Вип. 2(58). С. 191-196.
7. Боженко О.М. Ресурси підприємства як основа формування його ресурсного потенціалу. *Scientific papers*. 2017. № 1(54). С. 119-125.

8. Гладир Т.С. Ресурси підприємства: теоретичні аспекти. *Ефективна економіка*. 2014. Вип. 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3044>. (дата звернення: 16.09.2019).
9. Ковальчук І.В. Економіка підприємства : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 679 с.
10. Вовк І. Класифікація ресурсів підприємства. Сучасні підходи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2011. Вип. 1(4). URL : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11vipsp.pdf> (дата звернення: 10.09.2019).
11. Андрийчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручник ; 2-е вид., доп. і перероб. Київ : КНЕУ, 2002. 624 с.
12. Калініченко О.В., Плотник О.Д. Економіка підприємства. Практикум : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2012. 600 с.
13. Шегда А.В. Економіка підприємства : навчальний посібник ; 2-е вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2002. 335 с.
4. Kulishov V.V. (2004) *Ekonomika pidpryjemstva: teorija i praktyka* [Economy of enterprise: theory and practice]. Kyiv: Nika-Centr, Eljgha. (in Ukrainian).
5. Konoplinsjka V.A., Filina, H.I. (2007) *Ekonomichnyj tlumachno-terminologhichnyj slovnyk* [Economic glossary and glossary of terms.]. Kyiv: KNT, pp. 580.
6. Tereshhenko S.I. (2012) Resursnyj potencial pidpryjemstva: funkciji ta struktura [Enterprise Resource potential: function and structure]. *Visnyk Nacionaljnogho universytetu vodnogho goshpodarstva ta pryrodokorystuvannja*, vol. 2, no. 58, pp. 191-196.
7. Bozhenko O.M. (2017) Resursy pidpryjemstva jak osnova formuvannja jogho resursnogho potencialu [Enterprise resources as basis of its resource potential formation]. *Scientific papers*, vol. 1, no. 54, pp. 119-125.
8. Ghladyr T.S. (2014) Resursy pidpryjemstva: teoretychni aspekty [Enterprise resource: theoretical aspects]. *Efektivna ekonomika* [An efficient economy] (electronic journal), vol. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3044> (accessed September 16, 2019).

REFERENCES:

1. Pujo Gh.I., Paulyk A.Ja. (2015) Teoretychni pidkhody do vyznachennja sutnosti ponjattja "resursy pidpryjemstva" [Theoretical approaches to defining essence of the concept "enterprise resource planning"]. *Naukovyj visnyk Mukachivskogho derzhavnogho universytetu*, vol. 18, no. 13, pp. 240-246.
2. Prokhorov A.M. (ed.) (1983) *Sovetskiy entsiklopedicheskiy slovar'* [Soviet Encyclopedic Dictionary], Moscow: Sov. entsiklopediya. (in USSR).
3. Tkach I.M., Malanchuk M.F. (2017) Suchasni pidkhody do ponjattja ta klasyfikaciji resursiv i resursnogho zabezpechennja [Modern approaches to the concept and classification of resources and resource support]. *Socialjnyj rozvytok i Bezpeka* [Social development and Security] (electronic journal), vol. 1, no. 1, pp. 69-83.
9. Kovaljchuk I.V. (2008) *Ekonomika pidpryjemstva* [Economy of enterprises]. Kyiv: Znannja. (in Ukrainian).
10. Vovk I. (2011) Klasyfikacija resursiv pidpryjemstva. Suchasni pidkhody [classification of resources enterprise. A modern approach]. *Socialjno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State]. (electronic journal), vol. 1, no. 4, pp. 1-9. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11vipsp.pdf> (accessed September 10, 2019).
11. Andrijchuk V.Gh. (2002) *Ekonomika aghramykh pidpryjemstv* [Economy of agricultural enterprises]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian).
12. Kalinichenko O.V., Plotnyk O.D. (2012) *Ekonomika pidpryjemstva* [Economy of enterprises]. Kyiv: Kondor. (in Ukrainian)
13. Sheghda A.V., (ed.) Lytvynenko T.M., Nakhaba M.P. *Ekonomika pidpryjemstva* [Economy of enterprises]. Kyiv: Znannja-Pras. (in Ukrainian).